Τρικυμία στο Globe (1610) μπουνάτσα στο Βασιλικό (2003)

Σάββας Πατσαλίδης

☆

Ο Σταύρος Ντουφεξής από τη θέση του σκηνοθέτη κατάφερε ό,τι και ο Πρόσπερος: να σταματήσει την τρικυμία. Το θέμα είναι εάν σωστά έπραξε ή απλά του προέκυψε, ένεκα λανθασμένων χειρισμών.

Κατευθείαν στο ψητό και χωρίς μισόλογα. Όχι, ο Στ. Ντουφεξής νομίζω πως δεν έπραξε σωστά. Μάλλον στραβά διάβασε το έργο, με αποτέλεσμα να το οδηγήσει στα βράχια. Επιζήσαντες: ουδείς. Εξόν από κάνα δυο διακριτικές μουσικές νότες του Χριστιανάκη. Το βασικό του ολίσθημα είναι ότι προσπάθησε να βάλει στο έργο αυτό που ο ίδιος ο Σαίξπηρ είχε αποκλείσει: τη δραματική μεταφορά. Καταλαβαίνω μια τέτοια κίνηση σε ένα ***Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας***, σ' ένα ***Όπως σας αρέσει***, σ' έναν ***Περικλή***, άντε και σ' έναν ***Κυμβελίνο,*** όπου η δραματική μεταφορά όντως επιστρατεύεται για να λειτουργήσει σαν ένα είδος γέφυρας ανάμεσα στο κοινό και τον κόσμο της σκηνής, υπενθυμίζοντας στους δέκτες ότι η ζωή εμπεριέχει και ονειρικά στοιχεία και ότι τα δυο επίπεδα δεν είναι και τόσο διαφορετικά.

Η ειδοποιός διαφορά με την ***Τρικυμία*** είναι ότι παύουν να υφίστανται αυτά τα "σαν τη ζωή" και "όπως", τα "as if" και "like". Δηλαδή, καταρρέουν τα διαχωριστικά πλαίσια (αναγκαία για τη λειτουργία της δραματικής μεταφοράς) και το πραγματικό έρχεται να συγκατοικήσει με το φανταστικό. Στο κύκνειο άσμα του ο Σαίξπηρ καταθέτει μια ολόκληρη φιλοσοφία ζωής. Μετατρέπει το θέατρο σε έναν τόπο όπου η κοινωνία μπορεί να δει τον κρυμμένο της εαυτό, να δει μια "ζωή" κατασκευασμένη από τα ίδια τα υλικά που συνθέτουν το σώμα της. Μπροστά μας έχουμε ένα αναγεννησιακό *virtual reality*, όπου η φαινομενολογία των θεατρικών σημείων καταβροχθίζει το πραγματικό στην πλέον πραγματική του μορφή: τη γλώσσα, τα αντικείμενα, το ίδιο το θέατρο. Ο σαιξπηρικός ηθοποιός βρίσκεται "εκεί" όχι "για" μας, αλλά "αντί" για μας. Είναι ο νέος σαμάνος, καταδικασμένος να ανακαλύπτει για τον εαυτό του και για μας ότι οι σκιές και τα όνειρα δεν είναι απλώς και μόνον ένας "άλλος" λόγος μέσα στα πλαίσια μιας γιορτής, αλλά το μεδούλι της ζωής και του θεάτρου.

Στην ***Τρικυμία,*** λοιπόν, το "εγώ" του ηθοποιού και το "εγώ" του χαρακτήρα, η γραφή και η μετα-γραφή γίνονται ένα. Η πραγματικότητα διαλύεται για να γίνει μια ψευδαίσθηση μέσα στην ψευδαίσθηση. Ή, ακόμη καλύτερα, ένα κείμενο μέσα σε ένα άλλο κείμενο Η μια απατηλή εικόνα έρχεται και επικάθεται επάνω σε μια άλλη για τη δημιουργία ενός πολυπρισματικού παζλ που καταβροχθίζει τα πάντα. Ακόμη και αυτή η "τρικυμία" που υποτίθεται στοίχισε τη ζωή σε τόσους ναύτες αποδεικνύεται στο τέλος μια φαντασίωση.

Τελικά, πού σταματά το θέατρο και πού αρχίζει η Ζωή; "Ποιος ξέρει", φαίνεται να λέει ο βάρδος. Όπως οι ηθοποιοί παγιδεύονται μέσα στα όρια και στις δυνατότητες του έργου (υπάρχουν όσο αφηγείται τη ζωή τους ο Πρόσπερος-Δημιουργός), έτσι και εμείς είμαστε παγιδευμένοι μέσα σε ένα ευρύτερο κείμενο που δεν μπορούμε να υπερβούμε. Είμαστε υποχρεωμένοι να επαναλαμβάνουμε τους ίδιους ρόλους χωρίς πολλές διαφοροποιήσεις, παράγωγα και εμείς της διαδικασίας της γραφής και της διαγραφής.

Να πούμε εδώ πως, ενώ σε όλη την ελισαβετιανή περίοδο ο ηθοποιός συσχετιζόταν με τα όνειρα και τις σκιές κι ήταν ένα σύμβολο του απατηλού και του άυλου, στον Σαίξπηρ οι σχέσεις του με τον θεατή γίνονται ταυτόσημες και κατ' επέκταση η σχέση του έργου με την πλατεία ιδιαίτερα ευάλωτη. Όπως ο Πρόσπερος καταθέτει στο τέλος όλα τα μυστικά της τέχνης του, έτσι κι ο δέκτης χάνει την ταυτότητά και εαυτότητά του. Η ζωή του εμφανίζεται, ποιοτικά τουλάχιστον, τόσο νεφελώδης και ονειρική, όσο και του Φερντινάντο και της Μιράντας. Νιώθει να έχει μετατραπεί κι αυτός σε έναν ηθοποιό που παρακολουθεί την τύχη ενός άλλου υποκειμένου, που στην ουσία είναι ο ίδιος.

Αυτά τα ελάχιστα για το αριστούργημα των αριστουργημάτων (sic), το οποίο μάλλον ταλαιπωρήθηκε στη σκηνή του Βασιλικού από ορισμένες λάθος επιλογές. Ασφαλώς και δεν διαφωνώ με την ιδέα ότι το έργο είναι ανθρωποκεντρικό. Όμως, σκοπός του δεν είναι να αναδείξει την ύλη των σωμάτων (κάποιο γκέστους) αλλά τις ψυχές. Και καλά έκανε η Ιστικοπούλου και πρότεινε λιτά σκηνικά, γιατί έτσι δημιούργησε χώρους και εικόνες για να "πετάξουν" οι ψυχές. Αλλά πού και πώς, όταν ο νους του κειμένου, που προϋποθέτει την προστασία αυτού ακριβώς του ονειρικού στοιχείου, έχει διαταραχθεί, αφήνοντας τα πάντα χωρίς πλάνο πλεύσης και ρυθμό!

Η μεγαλύτερη σκηνοθετική αμηχανία θαρρώ πως φάνηκε στον ρόλο του Πρόσπερου (Τσιτσάκης)—ο μόνος ίσως χαρακτήρας που μπορώ να φανταστώ να λειτουργεί με το μπρεχτικό γκέστους (η ανάδειξη του ηθοποιού και του ανθρώπου). Ατυχώς για τον

καλό και έμπειρο ηθοποιό, η σκηνοθετική γραμμή τον κίνησε σε λάθος χώρους, εκεί όπου ούτε τη δημιουργική του δύναμη μπορούσαμε να νιώσουμε ούτε τη συμμετοχή του. Αφήνω δε το ότι πρώτη φορά τον είδα να παίζει με κώδικες που είχα την εντύπωση πως είχαν ξεχαστεί.

Παρακάτω: υπερβολικά γλυκερή η Μιράντα (Μ. Ιωαννίδου) και υπερβολικά εύθραυστος ο Φερντινάντο (Π. Σαχπακίδης), δεν έπεισαν ως ερωτευμένο ζευγάρι. Άλλο η αθωότητα και άλλο η μακαριότητα. Ακόμα προσπαθώ να καταλάβω το λουκ του Αλόνσο του Βρεττού. Καρτούν; "Οικογένεια Άνταμς"; ***Star Trek***; Χρειάζομαι βοήθεια. Καλή η κίνηση του Χρ. Σούγαρη. Ως εκεί όμως. Ολίγο από πανκ ολίγο από φρικιό και καθόλου από Άριελ η Λουκά. Αμήχανος, βαρύς και εκτός κλίματος ο Αντόνιο του Μούκανου. Στον Κ. Σαντά περισσεύει το ταλέντο, γι' αυτό και μπορεί να γίνει "επικύνδυνος" όταν μυριστεί πως "γράφει" στην πλατεία. Αρχίζει να πολυβολεί ολοένα και πιο έντονα, με αποτέλεσμα να χάνουν οι εμφανίσεις του το στοιχείο της ισορροπίας. Καίει τις "ασφάλειες" (βλ. "Στέφανος"). Ο Τρίνκουλο του Μπουντούρογλου πιο ήρεμος από τον φίλο του, αλλά χωρίς ψυχή. Πολέμησε να βγάλει προς τα έξω το χρώμα της κωμωδίας ο Λ. Ανδρέου αλλά δεν έφτασε μέχρι κάτω. Και στους πιο μικρούς ρόλους οι Χαλκιάς, Καρέλλης, Γιαννακάκος, Παλαμιώτης Τσακίρης, έκαναν αυτό που τους ζητήθηκε.

Τα κοστούμια της Ε. Πολιτοπούλου μάλλον ράφτηκαν για παιδική παράσταση.

Εν ολίγοις, ούτε λυρική ούτε γκροτέσκα, ούτε ονειρική ούτε θηριώδης, ούτε μετα-θεατρική ούτε σεξπηρική, τελικά, τι; Μια τρικυμία χωρίς κύματα. Και μάλιστα με το βαρύ πυροβολικό του Κρατικού εν δράσει.

Αγγελιοφόρος της Κυριακής

5 Ιανουαρίου 2003